

ELSŐ KÖNYV AZ ŐSOKOK

I. FEJEZET.

ISTEN

1. Isten és a végtelenség. — 2. Isten létezésének bizonyítékai.
— 3. Isten tulajdonságai. — 4. A többistenség.

Isten és a végtelenség

1. Mi az Isten?

„Isten a legmagasabb értelem, mindennek az ősa.“^(*)

2. Mit kell értenünk a „végtelenség“ alatt?

„Aminek sem kezdete, sem vége nincs: az ismeretlen; minden végtelen, ami ismeretlen.“

3. Mondhatnók-e, hogy Isten annyi, mint a végtelenség?

„Ez tökéletlen értelmezés. Az emberi nyelv szegénységére vall, mely nem alkalmas arra, hogy megmagyarázzuk vele az értelmét túlhaladó dolgokat.“

Isten a maga tökéletességében végtelen, de a végtelenség elvont fogalom. Azt mondani, hogy Isten a végtelenség, annyi volna, mint ha valamely dolognak a tulajdonságát felelőre a dologgal magával és az ismeretlen dolgot értelmeznők olyasmivel, ami még ismeretlenebb.

^{*}) A kérdéseket követő, idéző jelek közé helyezett tételek a szellemek feleletei. Az író megjegyzései nincsenek idézőjel közé foglalva.

Isten létezésének bizonyítékai

4. Hol találhatjuk Isten létének bizonyítékait?

„Tudományotoknak ez aksiómájában: ok nélkül nincs okozat. Keressétek az okát mindennek, ami nem az ember műve és józan eszetek megadja a feleletet.“

Arra, hogy Istenben hihessünk, elég egy tekintetet vetnünk a teremtés művére. Van mindenség, tehát van annak oka is. Isten létében kételkedni annyi volna, mint tagadni, hogy minden okozatnak van oka és azt állítani, hogy a „*semmi*“ képes volt *valamit* alkotni.

5. Mit következtethetünk a minden emberben meglevő benső érzésből, mely Isten létét sejtí?

„Azt, hogy van Isten; mert honnan támadna az az érzés, ha semmi alapja sem volna? Ez is annak az alapelvnek a folyománya, hogy ok nélkül nincsen okozat.“

6. Nem a nevelés és az elfogadott fogalmak teremthették-e meg bennünk az Isten létét illető titkos érzést?

„Ha így volna, miért éreznék ugyanezt a vadak is?“

Ha csupán a tanítás keltene bennünk azt az érzést, hogy van egy felsőbb lény, akkor nem volna általános ez az érzés, és mint a tudomány fogalmai csak azokban az emberekben lehetne meg, akik kellő oktatásban részesülhettek.

7. Megtalálhatnók-e a dolgok alakulásának ősokát az anyag benső tulajdonságaiban?

„Mi volna akkor az oka ezeknek a tulajdonságoknak? Mindennek kell ősokának lennie.“

A dolgok első alakulását az anyag benső tulajdonságaiban keresni annyi volna, mintha az okozatot tekintenők oknak; mert ezek a tulajdonságok maguk is okozatot képeznek, melynek okának kell lennie.

8. Mit gondoljunk arról a véleményről, mely az első alakulásokat az anyag vak összetételének, vagyis más szóval a véletlennek tulajdonítja?

„Ez is képtelenség! Melyik józanészű ember képes

a véletlent értelmes lénynek tekinteni? És aztán, mi a véletlen? Semmi.“

A világegyetem forgatagát szabályozó összhangban tervszerűséget és határozott szándékot látunk s épen ez árulja el az értelmes működő erőt. Oktalanság volna a véletlennek tulajdonítani az ős alakulásokat, mert a véletlen vak és sohasem képes az értelmes erők hatásait előidézni. Az értelmes véletlent már nem lehetne véletlennek neveznünk.

9. Láthatunk-e az ősokban magasabb értelmet, még pedig olyat, mely valamennyi között a legmagasabb volna?

„Van egy közmondásotok, mely szerint: minden munka mesterét dicséri. Tekintsétek meg tehát a művet és keressétek meg alkotóját. A góg az, ami a hitetlenséget szüli. A gógos ember semmit sem tűr maga fölött s azért nevezi magát szabad szellemnek. Szegény teremtés, kit Istennek egy lehellete porba dönthet.“

Munkája után ítélik meg minden értelmes lény képességét. Mivel pedig nincs oly emberi lény, mely képes volna megteremteni azt, amit a természet nyújt nekünk: az emberi értelemnél tehát magasabbnak kell az ősoknak lennie.

Legyenek bármily csodások az emberi értelem művei, mégis van ennek az értelemnek is oka; és minél nagyobbat művel, annál nagyobbabbnak kell lennie az ősokának. Ez a felfoghatatlan nagyságu értelem, bárhogy nevezze is azt az ember, ősoka mindennek.

Isten tulajdonságai

10. Felfoghatja-e az ember Isten rejtett tulajdonságait?

„Nem, mert nincs meg az arra való érzéke.“

11. Megadatik-e egykor az embernek, hogy megérthesse Isten rejtélyét?

„Majd ha már nem homályosítja el szellemét az anyag és tökéletesbülés útján közelebb jut hozzá, akkor meglátja és meg is érti.“

Alsórendü képességeinél fogva az ember nem képes megérteni Isten legbensőbb természetét. Az emberiség gyermekkorában gyakran összetévesztette Istent a teremtményeivel, melyeknek tökéletlenségeit is ráruházta; de minél inkább fejlődött az erkölcsi érzéke, annál inkább hatolt a mélyére a dolgoknak és sokkal helyesebb és a józan észnek jobban megfelelő, bár még mindig nem tökéletes fogalmakat alkotott magának.

12. Lehet-e fogalmunk Istennek egyik vagy másik tökéletességéről, ha nem is érthetjük meg benső természetét?

„Lehet némelyikről, és pedig minél inkább az anyag fölé helyezkedik az ember, annál jobban értheti, mert gondolkodás útján mind világosabban látja.“

13. Nincs-e tökéletes fogalmunk Isten tulajdonságairól, amidőn azt mondjuk, hogy Ő örökkévaló, végtelen, változhatlan, anyagnélkül való, egyetlen, mindenható, mindenk fölétt igazságos és jó?

„A magatok szempontjából tökéletes a fogalmatok, mert azt hiszitek, hogy mindent felöleltetek; de tudjátok meg, hogy vannak a legtehetségesebb ember értelménél is magasabb fokú dolgok, melyeknek kifejezésére nincs szó fogalmak és érzelmek kifejezésére szegény nyelvetekben. Eszetek valóban azt mondja, hogy Istennek ezeket a tökéletességeket a legnagyobb fokban kell birnia, mert ha csak egy is hiányoznék belőlük, vagy csak egyik is nem volna végtelen: nem állhatna mindenk fölétt és így Isten sem lehetne. Mint-hogy Istennek mindenk fölétt kell állnia, nem történhetik rajta semmi változás és bármely elképzelhető tökéletlenség egyike sem lehet meg benne.“

Isten *örökkévaló*. Ha kezdete lett volna, akkor vagy a semmiből kellett volna létrejönnie, vagy más őt megelőző lénynek kellett volna őt teremtenie. Így jutunk mindig közelebb a végtelenséghez és az örökkévalósághoz.

Isten *változhatlan*. Ha bármely változásnak is alávethető volna, nem volna maradandóságuk a mindenségen uralkodó törvényeknek.

Isten *anyag nélküli* való. Ez azt jelenti, hogy teljesen különbözik mindentől, amit mi anyagnak nevezünk, különben nem lehetne változatlan és az anyag átalakulásának volna alávetve.

Isten *egyetlen*. Ha több Isten volna, nem lehetne egységes képe, sem egységes ereje a világrendnek.

Isten *mindenható*, mert egyetlen. Ha nem volna mindent felülmuló hatalom, akkor kellene valami nála hatalmasabbnak, vagy vele egyenlő hatalmunak lennie; akkor nem mindent Ő teremtett volna és amit nem Ő teremtett volna, az más Isten teremtménye volna.

Isten mindenekfölött *igazságos és jó*. Az iseni törvények gondviselő bölcsesége egyaránt nyilvánul a legkisebb és a legnagyobb dolgokban. Ez a bölcsesség pedig nem engedi, hogy kétségbevonjuk Istennek akár igazságos voltát, akár a jóságát.

A többistenség

14. Külön lény-e Isten, vagy pedig — amint némelyek vélik — a mindenség összes erőinek és képességeinek az egyesülése-e?

„Ha így állna a dolog, nem volna Isten, mert okozat volna és nem ok, már pedig mind a kettő egyszerre nem lehet.“

„Van Isten, ezt nem vonhatjátok kétségbe és ez a lényeges. Higgyetek nekem és ne tárgítsatok ettől; ne tévedjetek bele az utvesztőbe, ahonnan ki nem találtok; ez által nem lesztek jobbak, hanem talán gögősebbek, mert azt hinnétek, hogy tudtok valamit, valójában pedig semmit sem tudnátok. Vessétek el mind ezeket a rendszereket, van elég olyan dolog, mely sokkal közelebbről érint titeket. Először is saját magatokra nézzetek. Tanulmányozzátok saját tökéletlenségeiteket, hogy megszabadulhassatok tőlük. Több hasznatok lesz ebből, mintha be akartok hatolni oda, ahová lehetetlen behatolni.“

15. Mit gondoljunk arról, hogy a természeti testek mind és minden lény s a világegyetem minden rétege

az Istenségnek egy-egy része volna és együttesen magát az Istenséget képeznék; szóval mit higgyünk a többistenség tanáról?

„Az ember, mivel Istenné nem teheti magát, legalább része akarna lenni Istennek.“

16. E tannak hirdetői azt állítják, hogy vele az isteni tulajdonságok némelyikét bebizonyíthatják. Így pl. mivel a világok végtelenek, Istennek ennél fogva szintén végtelennek kell lennie; továbbá nem lévén seholy üres tér, vagyis a semmi, Isten mindenütt jelen van; mivel pedig Isten mindenütt van, amennyiben alkotórésze. Neki minden, minden természeti jelenséget észszerű és érzékelhető rendeltetéssel ruház fel. Mivel cáfolhatjuk meg ezt az okoskodást?

„Az értelemmel. Gondolkozatok róla érett megfontolással és nem lesz nehéz felismernetek a tan oktalanságát.“

Ez a tan oly anyagi lénynek tünteti fel Istent, ki legmagasabbfokú értelme mellett is csak ugyanaz volna nagyban, amik mi vagyunk kicsinyben. Ha pedig ez így volna, Istennek egyáltalában nem volna semmiféle állandósága, mivel az anyag folytonos átalakulásának törvénye alapján Ő is folyton változnék, sőt szükségét is érezné mindannak, amire az embernek van szüksége. Az anyag tulajdonságait Isten fogalmába bele nem keverhetjük anélkül, hogy Őt gondolatban le ne alacsonyítsuk; és az álokoskodásnak semmiféle furfangja sem lesz képes megoldani Isten benső természetének kérdését. Nem tudjuk azt, hogy mi az Isten, de igenis tudjuk azt, hogy mi az ember. A panteizmus tana pedig ellentétben áll az ő leglényegesebb tulajdonságaival, mert összezavarja a teremtőt teremtményével. Határozottan olyan felfogás ez, mintha valamely értelmes gépről azt tartanók, hogy egyik főrésze a feltalálónak, akinek az agyában megfogamzott.

Isten képessége műveiben nyilvánul meg, valamint a festőé képében; csak hogy Isten műve ép oly kevésbé maga az Isten, mint a festmény nem maga az a festő, akinek lelkében a kép megfogamzott és aki le is festette azt.